

Антологија

СРПСКЕ КЊИЖЕВНОСТИ

Зорана Опачић

АНТОЛОГИЈА СРПСКЕ ПОЕЗИЈЕ ЗА ДЕЦУ ПРЕДЗМАЈЕВСКОГ ПЕРИОДА

„Антологија српске књижевности“ је пројекат дигитализације класичних дела српске књижевности Учитељског факултета Универзитета у Београду и компаније Microsoft®

Није дозвољено комерцијално копирање и дистрибуирање овог издања дела. Носиоци пројекта не преузимају одговорност за могуће грешке.

Ово дигитално издање дозвољава уписивање коментара, додавање и брисање делова текста. Носиоци пројекта не одговарају за преправке и дистрибуцију измењених дела. Оригиналno издање дела налази се на Веб сајту www.ask.rs.

Зорана Опачић

АНТОЛОГИЈА СРПСКЕ ПОЕЗИЈЕ ЗА ДЕЦУ ПРЕДЗМАЈЕВСКОГ ПЕРИОДА

Садржај

ПРЕДЗМАЈЕВСКИ ПЕРИОД У СРПСКОЈ КЊИЖЕВНОСТИ ЗА ДЕЦУ	2
ПЕСМЕ	9
ЗАХАРИЈЕ ОРФЕЛИН, МЕЛОДИЈА К ПРОЛЕЋУ	10
ЛУКА МИЛОВАНОВ, НА КЊИЖИЦУ ЗА НОВОЉЕТНИ ДАР	15
НИКАНОР ГРУЈИЋ, МАЈСКА ПЕСМА	16
ЈОВАН СУБОТИЋ, МАТИ ПЕВА ЖАРКУ	17
ЈОВАН СУБОТИЋ, ВИДА И ЗЛАТАН САН	18
ЈОВАН СУБОТИЋ, КОЛЕВКА	19
БРАНКО РАДИЧЕВИЋ, ЦИЦ	20
БРАНКО РАДИЧЕВИЋ, ДЕТЕ И ТИЦА	21
БРАНКО РАДИЧЕВИЋ, ПОЗДРАВ	22
БРАНКО РАДИЧЕВИЋ, ПУТНИК И ТИЦА	23
БРАНКО РАДИЧЕВИЋ, АЈДУК	25
БРАНКО РАДИЧЕВИЋ, МОЛИТВА	27
ЈОВАН СУНДЕЧИЋ, МАТИ	28
МИЛАН КУЈУНЦИЋ АБЕРДАР, ЂАЧКИ ЈАДИ	30
ЉУБОМИР НЕНАДОВИЋ, ЈУНАЧКИ ОДГОВОР	31
ЉУБОМИР НЕНАДОВИЋ, ГАВРАН И ЛИСИЦА	32
ЉУБОМИР НЕНАДОВИЋ, ЛАВ И МИШ	33
ЂУРА ЈАКШИЋ, СИРОЧЕ	35
ЂУРА ЈАКШИЋ, ОРАО	36

ЂУРА ЈАКШИЋ, ЉУБИЧИЦА (IV)	37
ЂУРА ЈАКШИЋ, ПОЗДРАВ	38
МИЛОРАД ПОПОВИЋ ШАПЧАНИН, О КОСИДБИ.....	40
МИЛОРАД ПОПОВИЋ ШАПЧАНИН, У ЈЕСЕН	41
МИТА ПОПОВИЋ (ЧИКА МИТА), СРПСТВО.....	42
МИТА ПОПОВИЋ (ЧИКА МИТА), ДАРОВИ ОД ПРИРОДЕ.....	43
МИТА ПОПОВИЋ (ЧИКА МИТА), О ВИДОВУ ДНУ	45
СТЕВАН ПОПОВИЋ (ЧИКА СТЕВА), ЧЕТИРИ ГОДИШЊА ВРЕМЕНА	46
СТЕВАН ПОПОВИЋ (ЧИКА СТЕВА), ВОЛИМ	47
СТЕВАН ПОПОВИЋ (ЧИКА СТЕВА), МРАВ	48
СТЕВАН ПОПОВИЋ (ЧИКА СТЕВА), МОЈЕ СЕЛО	49
СТЕВАН ПОПОВИЋ (ЧИКА СТЕВА), РАНО РАНИ	51
СТЕВАН ПОПОВИЋ (ЧИКА СТЕВА), КОВАЧУ.....	53
ЈОВАН ГРЧИЋ МИЛЕНКО, НЕСТАШНИ ДЕЧАЦИ.....	54
ЈОВАН ГРЧИЋ МИЛЕНКО, ТИЦЕ СЕЛИЦЕ.....	55
ЈОВАН ГРЧИЋ МИЛЕНКО, ТЕЖАКОВА ПЕСМА У ПРОЛЕЋЕ	56
ПЕТАР ДЕСПОТОВИЋ (ЧИКА ПЕРА), ВЕСЕЛОСТ.....	58
ПОДАЦИ О ПИСЦИМА.....	59
ХРОНОЛОГИЈА ПОЧЕТАКА СРПСКЕ КЊИЖЕВНОСТИ ЗА ДЕЦУ (ОД XVIII ДО ПОЧЕТКА XX ВЕКА)	63

АНТОЛОГИЈА СРПСКЕ ПОЕЗИЈЕ ЗА ДЕЦУ ПРЕДЗМАЈЕВСКОГ ПЕРИОДА

ПРЕДЗМАЈЕВСКИ ПЕРИОД У СРПСКОЈ КЊИЖЕВНОСТИ ЗА ДЕЦУ

од предзмајевским периодом у српској књижевности за децу

подразумевамо почетке српске поезије за децу, односно дела из 18. и 19. века која су наменски настајала за децу и младе или су својим стилско-тематским особеностима одговарала књижевности за децу: књижевни текстови у којима се тематизује детињство, односно младост; затим описне, родољубиве, етичке или религиозне песме. Прва дела настајала су прерадом дела „за одрасле“ (поједностављивањем, скраћивањем, односно прилагођавањем децем узрасту) па у српску књижевност за децу доспевају превођењем и адаптацијом дела европских књижевности. Назив *предзмајевски* довољно је информативан: пошто се Јован Јовановић Змај (1833–1904) сматра оснивачем српске књижевности за децу, дела објављена пре Змајевих збирки песама или упоредо са њима (најшире гледано, закључно са годином Змајеве смрти) можемо уврстити у предзмајевски период. Увид у песме овог периода показује њихову међусобну сродност у мотивском и формалном смислу која се битно не разликује од Змајевих песама за децу; уосталом, Змајеве песме израстају управо из песама с краја 18. и 19. века. Међутим, и поред неких вредних песама из овог периода, поезија Змајевих претходника представља драгоцено сведочанство о континуитету у развоју српске књижевности за децу и има данас превасходно књижевно-историјски значај. Змајеве песме је, с друге стране, по речима А. Јовановића, потврдила сама култура; оне једнако живе и међу данашњом децом, што сведочи о њиховој естетској мери.

Да бисмо разумели почетке поезије за децу у српској књижевности, треба укратко објаснити из каквих побуда она почиње да се развија и који књижевници (и педагози) су значајни за њено заснивање и развој. Као што је познато, карактеристична просветитељска потреба за образовањем и поучавањем те развој школства у 18. веку постају пресудни за осамостаљивање књижевности за децу у Европи. У овом периоду почиње се са прилагођавањем књижевних дела за потребе школске лектире, издају се први листови и часописи, намењени пре свега наставницима, а затим и ученицима (на пример, у Паризу 1757. излази *Дечји магазин* Жан-Мари Лепренс де Бомон, списатељице познате по бајци „Лепотица и звер“). Сматра се да је у овом периоду лектира деце просветитељства подразумевала прилагођене верзије/одломке романа из епохе просветитељства и ранијих епоха (*Емил* Жан Жака Русоа, *Дон Кихот* Мигуела де Сервантеса, *Робинсон Крусо* Данијела Дефоа, *Гуливерова путовања* Џонатана Свифта и др.), као и басне Езопа, Ла Фонтена и других аутора погодне због своје алегоричке, поучне димензије. Не треба заборавити и на бајке које и у претходним епохама, између осталог, служе као лектира за младе: класицистичке бајке *Приче моје мајке гуске* (1697) Шарла Пероа писане су за васпитање и забаву аристократске омладине; почетком 18. века у Француској су радо читани преводи одломака *Хиљаду и једне ноћи*, док се бајке и приче из зборника Ђованија Франциска

Страпароле (*Пријатне ноћи*, 16. век) Ђанбатисте Базилеа (*Прича о причама или забава за децу*, назван *Пентамерон*, 17. век) преводе и приповедају широм Европе.

Крајем 18. века нека од ових дела преводе се на српски језик – читају их, пре свега, деца Срба у Аустроугарској. Тридесет година после француског издања школски надзорник Аврам Мразовић (1756–1826) (иначе један од првих Срба, по речима Д. Огњановића, „који су посветили пажњу модернизацији основних школа и коришћењу књижевних текстова у васпитавању деце“) преводи и издаје *Поучителни магазин за децу* I–IV (1787–1800) којим започиње дечја штампа у српској књижевности. Такође, на самом крају века будимски учитељ Николај Лазаревић преводи верзију романа Робинзон Крусо (*Живот и чрезвичајна прикљученија славнога Англеза Робинсона Крусе от Јорка* 1799), а треба поменути и превод дела немачког писца Франца Штарка *Зао отац и неваљао син или родитељи учите вашу децу познавати* које је 1789. издао Емануел Јанковић.

Од књижевника у епохи просветитељства издвајају се Захарије Орфелин (1727–1785) и Доситеј Обрадовић (1739–1811). Познат по свом свестраном деловању налик на француске енциклопедисте (песник, бакрописац, писац уџбеника из природних наука, покретач часописа Јужних Словена) Орфелин је, и сам учитељ, писао о учитељском позиву (текст „Краткое да простое о седми таинствех учитељскоје настављеније“ издат у Бечу 1760). Његову песму „Мелодија к пролећу“, химну природи у којој читав свет радосним клицањем поздравља *златно* пролеће, убрајамо у сами почетак српске поезије за децу. Овај обимни дитирамб мноштвом појединости представља све животне сфере (звезде, флорални свет, фауну и људе) како се буде и радују пролећу, често уз примену ономотопеја („...патка рано *па па* квичет/ и пачиће погледа/кукут тако *ку ку* вичет/свима радост без сљеда/... гуска гачет, гушчад водит/ гусак смјехи *га га* носит./...“) и наглашавање радости и веселја које свако показује на свој начин („зец у гори поиграва/ славуј дично поцркава...“), са рефренским ускликом „О златоје пролеће!“. Дитирамбски тон (који је касније прославио Змај стиховима „Ала је леп/овај свет“) карактеристичан је за поезију за децу млађег узраста, баш као и примена ономотопеја у певању о животињском свету. Стога се „целином свога израза и схватања“ Орфелин „обраћа свету детињства“ те својим особеностима песма припада дечјој књижевности. То нам доказује и чињеница да ју је пола века касније (1818) Михајло Владисављевић прерадио (додавши јој неколико својих стихова) и штампао „обоог пола српској дечици на невину забаву и утеху“. Књижевно-историјски значај „Мелодије к пролећу“ је велики: „ова поема помера почетак српске поезије за децу дубоко у 18. век, у европско време појаве и поступне артикулације“ књижевности за децу.

Доситеј Обрадовић свакако представља најзначајнијег аутора просветитељства. „Он је, у начелу, иницирао *поетику књиге*, указујући на примат просвећивања..., сакрално образовање и духовну културу“. Желећи да поучи српску „јуност“ својом романсираном аутобиографијом *Живот и прикљученија* 1783, Доситеј у предговору јасно истиче да је намењује младим читаоцима; он верује, као прави просветитељ, да је душа младог човека налик на „меки восак“ (варијација просветитељске метафоре о души детета као неисписаном листу хартије), те да се вреди „обликовати“ док је човек млад. Представљање сопственог животног пута, детињства, одласка у манастир и изласка из Хопова у свет како би стекао што више знања, има васпитну намену:

Доситеј на сопственом примеру показује снагу младалачких илузија (жеља да постане светитељ), али и значај доброг учитеља (мудри игуман у њему види паметног дечака жељног знања и подстиче га да се окрене школовању). Жеља за поучавањем такође је видљива и у одабиру жанра басне чија структура подразумева поуку. Просветитељски дух у преради Езопових басни (*Басне* 1788) највише је уочљив у обимним наравоученијима у којима се бави етичким питањима и конкретним животним саветима.

У саме почетке српског песништва за децу убрајамо песме Луке Милованова (1789–1828), писара, учитеља и побратима Вука Караџића, настале 1810. као поклон деци за новогодишње и мајске празнике: „На књижицу за новољетњи дар“ и „Мојој дјеци на мајалес“. „Из доситејевског захтева, у равни дечје перцепције, песма Луке Милованова проистиче одазов – жеља да се нешто конкретно учини и сазда по мери и потребама малишана. Љубав према њима и потреба да им се приушти радост Милованова је привела помисли да деци напише књижицу песама“. Глас песника се пита који би поклон био најприкладнији за дете (потенцијални дарови изражени су деминутивима: лутчица, игрица, птичица, рибица, китица цвећа), те с радошћу закључује да им може даровати нешто вредније и трајније: „Писати хоћу/ дјеци малену,/ лепу, шарену/ књижицу“. Тиме је, по речима Огњановића, бачено *златно зрнце* на, тада још увек неплодно, тле поезије за децу

Прва половина 19. века препознатљива је по издањима народних песама и приповедака Вука Стефановића Караџића. У овом периоду повећава се број издатих дела за децу, али је (изузев Вукових збирки) реч о преводима и прерадама, најчешће са немачког (највише се преводе Кампе, Вајс, Салцман): Јован Поповић преводи Кампеовог *Младог Робинсона* 1807, Јован Милошевић Салцманову књигу *Драгоцено благо или прави начин васпитања деце* 1835, Милован Видаковић преводи драмску игру *Благородни отрок* 1836. и сл. Нарочито су популарни избори прича и песама, уопште поучних текстова за децу састављени од превода (Мојсеј Игњатовић издаје *Библиотеку образовања дечјег у приповедкама, баснама, позоришним играма ради продубљивања добродетељи и отварања од порока...* 1834, Тимотије Илић *Пријатеља српске младежи* 1840, Димитрије Обрадовић штампа *Златна зрна за младе и старе обоег пола* 1846. итд.). Занимљиво је споменути да су и прве књиге за децу издате у Београду преводи Хенриха Чокеа (*Часови одмора, на ползу и увесељеније прибављени младости србској из разни њемецки ауктора*) које 1843. и 1845. издаје Димитрије Поповић. Половином 19. века преводе се и чувени романи светске књижевности *Чича Томина колиба* Харијете Бичер Стоу (изашла у шест свезака 1853. и 1854) и *Гроф Монте Кристо* Александра Диме (1855).

Заснивање и развој школства у другој половини 19. века утиче и на српску културу и књижевност. Формирање обавезног школског система („Устроение јавног училишног настављениа“ из 1844. предвиђа формирање школа за дечаке, „Устроение девојачких училишта“ две године касније омогућава формирање школа за девојчице, док се мешовите школе отварају 1872. године. Обавезно школовање уводи 1882. министар просвете Стојан Новаковић) подстиче школске управитеље и педагоге на бригу о лектури погодној за образовање деце у школама, из чега се нагло развија и књижевност за децу. Особе заслужне за развој и гранање књижевности за децу су, дакле, у овом периоду, педагози и школски управитељи. Биографски подаци песника

заступљених у овој антологији показују како су готово сви аутори у једном периоду свог живота обављали неку просветну функцију (учитеља, професора, школског надзорника, писца уџбеника или, пак, министра просвете). То само потврђује чињеницу да су се, бавећи се школством и интересима деце, аутори окретали књижевности за децу, било да су преводили стране текстове, писали уџбенике, или састављали антологије/зборнике као врсту дечје лектире, а то је коначно водило и ка самосталном стварању песама, односно прозног штива за децу. У овом погледу истичу се Ђорђе Натошевић и Стеван В. Поповић.

Школски надзорник Ђорђе Натошевић (1821–1887) вишеструко је заслужан за развој српске књижевности за децу као писац, уредник часописа и педагог. Натошевић издаје прерађене морално-религиозне приче *Бисерје и драго камење на украшење детиње душе и срца* 1860; покреће *Школски лист* 1858. који је, уз просветне прилоге наставницима, садржао и књижевне прилоге за децу, а затим 1865. и „Додатак“ *Школском листу* намењен ученицима млађег школског узраста. Натошевић је, такође, заслужан што је Змај почео да се бави поезијом за децу, пошто је на његов подстицај Змај написао и објавио песме прво у *Школском листу*, а затим и у *Пријатељу српске младежи*, српском листу за децу (Сомбор 1966, уредници Натошевић и Никола Вукићевић). Уопште гледано, другу половину 19. века карактерише већи број часописа намењених деци школског узраста (*Дечји пријатељ* покренут је у Земуну 1875, *Радован* у Новом Саду 1876, *Голуб* у Сомбору 1879, *Змајев Невен* 1880, затим *Српче* у Београду 1881, *Ђаче* у Нишу 1888, *Мала Србадија* у Београду 1889, *Књижица* за ђаке средњих школа у Нишу 1893, *Споменак* у Панчеву 1893, *Ласта* у Београду 1894, *Школица* у Пожаревцу 1895, *Подмладак* у Београду 1897). Листови и часописи имали су велику улогу у развоју српске књижевности за децу јер су у њима сарађивали готово сви значајнији књижевници тога доба.

Треба поменути и неке од Змајевих савременика који су својим педагошким радом и издањима (оригинални текстови, прераде, преводи и антологијски избори) допринели развоју српске књижевности за децу. Учитељ и сакупљач славонских народних песама, Ђорђе Рајковић (1825–1886), године 1858. издаје шаливо-поучни *Јед и мед*, дело сложене замисли које уједињује педагошко-теоријску расправу (обимни *Предговор*) и антологију поезије и прозе очигледно сачињену за школске сврхе (*Производи у стиховима* издељени на „Песме“, „Басне“, „Искрице“, „Натписе“ и *Производи у прози* са поглављем „Школа и живот“). Управитеља Текелијанума и српске школе у Будиму, покретача и уредника *Радована*, Стевана В. Поповића (Чика Стеву) (1845–1918) Ђорђе Натошевић је такође приволео писању за децу. Овај педагог и школски управитељ писао је песме, приповетке и састављао антологије. Поповићеве бројне књиге за децу комбинују дела усмене и уметничке књижевности, оригинална дела и преводе. Њихов значај је велики пошто нуде пресек књижевне лектире за децу у другој половини 19. века. Осим тога, у њима су промовисани сви важнији песници и прозни писци овог периода: Коста Абердар, Љубомир Ненадовић, Ј. Грчић Миленко, Бранко Радичевић, Мита Поповић, Пера Деспотовић и други. Стеван Поповић имао је изражен осећај за естетску процену песме за децу. Тако је на насловну страну првог броја *Радована* ставио песму „Поздрав деци“ чиме је допринео афирмисању Змаја као песника за децу (и *Венац песама* из 1872. садржи чак деветнаест Змајевих песама). У последњим деценијама 19. века јављају се и прозни писци за децу; на њих утичу

немачки аутори познати по дидактичности својих дела па ове приповетке и романи имају првенствено поучну намену.

У овом периоду значајније се развија и оригинална књижевост за децу (и даље су, наравно, присутни преводи и прераде, што можемо закључити и из познатих Змајевих песама-обрада: „Лењи Гаша“, „Пура Моца“ и др.). Збирка песама проте Јована Сундечића *Низ драгоценијег бисера или духовне и моралне песме за децу*, издата 1856. у Задру, прва је оригинална збирка поезије за децу. Обрађајући се „малој српској дечици“ у предговору збирке аутор наглашава етички смисао своје поезије (да песме „душу најљепшим врлинама украсе“) и велику љубав према деци. Збирка је мотивски подељена на религиозне песме („Пјесме духовне“) и „Пјесме моралне“ са етичким и родољубивим мотивима. Блискошћу своје теме песма из ове збирке „На дан св. Саве Србског“ представља својеврсну најаву песме „Свети Сава“ Војислава Илића пошто пева о одласку Растка Немањића у манастир. Претечу Змајеве поезије за децу може представљати и поезија за најмлађе Јована Суботића (1817–1886), заснована на елементима народне лирике, која пева о љубави родитеља према деци („Песме за малу дечицу“ садрже шест песама, циклус „Видосава“ деветнаест). Посвећен преминулој кћери, циклус „Видосава“ почива на наслеђу народних лирских песама, али на изванредан начин најављује *Ђулиће* и *Ђулиће увеоке*. Златан сан који засмеје малу Виду док спава („Вида и златан сан“) има свој узор у народним успаванкама, али, такође, може подсетити читаоца и на „Тихо ноћи“. У народним успаванкама драгоценост детета за породицу изражава се, између осталог сликама раскошне колевке, дарова или хаљина које детету дарују, односно сакивају митска бића (кујунџије, односно виле). И у Суботићевој успаванки „Колевка“ ови мотиви се примењују уз исту, митску симболику (боје небеских тела). Мајка моли кујунџије и танкопреље да сакују колевку од зрака јутарњег сунца и опреду Види пелене од зрака младог месеца пошто своје чедо представља као небеског анђела („па ми сада треба/ за то чедо неба/ колевка од сунца/ повој од месеца“). Инсистирање мајке да се колевка и повој сачине од првих зрака који обасјавају небеса (јутарње сунце и млади месец) треба да нагласи тананост и нежност митског предива, али и њихову магијску снагу (светлост на прелазу из дана у ноћ и обрнуто).

Путописац, песник и, између осталог, министар просвете, Љубомир Ненадовић (1826–1895), писао је и песме за децу поштујући наслеђе просветитељске поетике: у алманаху *Шумадинче*, проистеклом из часописа *Шумадинка*, објављује своје басне у стиху („Гавран и лисица“, „Лав и миш“ и друге). Међутим, његове песме садрже и родољубиве и националне мотиве карактеристичне за епоху романтизма: балада „Мрве хлеба“ опева бој Црногораца са Турцима и садржи епизоду са слепим дедом који, опремајући унука Мићуна у бој, саветује унука да сакупи мрвице по пољу јер је сањао да ће га оне спасити (што се и збива). Тон и мотиви неких Ненадовићевих песама такође наговештавају мотиве познатих песама српске поезије за децу. На пример, хумористичко-иронична песма „Шетња једног стенографа по вашару“ дочарава атмосферу вашара бројним детаљима, портретима продаваца, просјака, гуслара, циркуса и сл., век пре Ерићевог *Вашара у Тополи*. Међутим, део песме у коме трговац убеђује купца да купи већ похабани капут, шаљиво представљајући „мане“ и трошност капута као његове врлине, неодољиво подсећа на Циганиново обраћање „господару старом“ из Змајеве песме „Циганин хвали свога коња“. Блискост песничког поступка постаје очигледна из следећег одломка: „Ево капут добар, јевтин,/ од те робе

бољу што ћеш?/ За лето је он начињен,/ и зими га носит можеш./ Управо је скројен за те,/ обуци га, а што не би?/ У пола га цене дајем,/ ником другом - само теби./ Рукави су, велиш, кратки,/ а већ нема мане друге;/ рукави су, брајко, добри,/ но су твоје руке дуге“.

Романтичарска поезија, као што смо видели из Поповићевих антологија, представљала је интегрални део поезије, или, тачније, лектире за децу. Иако свесно не намењују песме младима, романтичари често певају о мотивима који су карактеристични за децје песме: о детињству, школским данима, природи. (Тако је, на пример, поема *Ђачки растанак* Бранка Радичевића (1824–1853), посвећена данима младости и школовања, школским друговима и сл. па се у извесном смислу/одломцима може доживети и као поезија за млађи узраст). Ритамско-интонационо устројство песама и језик једноставан за разумевање олакшавају младим читаоцима прихватање романтичарских песама. Есме, међутим, задржавају своје „дупло дно“ и њихово право значење млађи читаоци могу тек интуитивно да наслуте, али у потпуности разумеју тек са зрелијим узрастом. Две песме Бранка Радичевића, које се обично узимају као песме за децу (јер су, између осталог, њихови јунаци деца), пружају прави пример за то. Песнички триптих „Ране“ градацијски слика болно суочавање појединца са смрћу вољеног бића у различитим животним добрима. Како је човек старији, губици постају све већи и непреболнији: дечак успева да преболи смрт птице, младић тешко превазилази смрт драге, али родитељ не може да преживи смрт сина. Песма у целини не може представљати децју лектиру, али се први део триптиха, именован као „Дете и тица“, користи у те сврхе. Кроз наоко свакидашњу сцену игре детета и птице која се грубо прекида вишом силом/сплетом околности (мачка уграби птицу пред очима детета) песник слика прву спознају о тамној страни живота која, представљена кроз симболичко обличје мачке/грабљивице, вреба иза безбрижности детињства. Ова прва напуклина, „рана“ у инфантилној свести представља и тренутак сазревања, прву „лекцију“ о неумитности живота. Песма „Рибарчета сан“ („Циц“) такође пева о суочавању инфантилне свести са стварношћу и разочарењу које оно доноси, али кроз знатно блажу ситуацију; однос јаве и сна. Наиме, рибарче се, лешкарећи у чамцу, препушта сањаријама о богатом улову, али убрзо, са буђењем, схвата да је све „санак пусти“.

Ђачким сањаријама бави се и социјална песма „Ђачки јади“ Милана Кујунџића Абердара (1842–1893), још једног српског министра просвете (1886–87). Сиромашном ђаку се „каткад чини“ да је небо „грдна совра мермерова“ по којој се котрљају звезде, метафорички виђене као „паре и дукати“, те враголасто прижељкује божји гнев који ће побољшати његову материјалну ситуацију (да „бога“ растера црне хале које се отимају око дуката, гурне ногом сто и проспе дукате на земљу). Мотив незаштићеног детета, али у другачијем поетском кључу, чини основу песме „Сироче“ Ђуре Јакшића (1832–1878); децји јади сирочета исказани су, као и у другим песмама овог песника, кроз његов поетски дијалог са природом и „гором чарном“. Она, за разлику од људи, саосећа са судбином детета. Такође, песме за израженим националним и родољубивим осећањем („Љубичица IV“, „Поздрав“ и др.) чине саставни део поезије за децу предзмајевског периода.

И рано преминули „фрушкогорски славуј“, песник Јован Грчић Миленко (1846–1875), у својим песмама је обрађивао мотиве по којима се убраја у песнике за децу.

Његове песме је Стеван Поповић промовисао у својим антологијама, али су тек деценијама после његове смрти (1923), заслугом Милана Шевића, сабране у збирку поезије за децу *Добре књиге нашој деци*. У његовој лирици животни оптимизам преплиће се са меланхолијом и слутњом смрти (у песми „Планинска слика“ она је изражена појавом „црне змије“ у планинском пејзажу), а мотиви су усмерени на свет природе („Тице у гори“, „Пролетње јутро“, „Ласте“, „Љубичице“, „Облаци“ и др.) и ведре слике детињства („Несташни дечаки“, „Беспослен пастир“, „И њен син је ђак“ и сл.). Рефренски стих „У земљи је злато!“ у „Тежаковој песми у пролеће“ има васпитни карактер, док, са друге стране, разумевање немирне дечје природе у потпуности кореспондира са савременом теоријом игре у поезији за децу. Песма „Несташни дечаки“ посвећена је карактеристичној дечјој живости, потреби за игром, осећају „да је соба тесна“ и да се мора трчати у природу („Лаку игру удесили /несташни дечаки,/ уска им је соба њина /и уски сокаци –/ на брег, на брег“). Слика света за дечаке се дели на свет природе и свет школе, опонирани свет слободе и свет дужности; њима је „одавно додијало у школском стегу“ те беже из школе у природу где исказују своју праву дечју природу: „захуктавају“ се, „ускличу поносито“ и „срце им се снажи“. Дечја потреба за игром и слободом, опевана без васпитне „сенке“, као да призива „Бегунце од куће“ Љ. Ршумовића који беже „само да се склоне“ „у неку слободу“ и сведочи о снажној актуелности песама за децу Ј. Грчића Миленка.

Српска књижевност за децу у својим зачецима неодвојива је од просветитељских идеја књижевника, педагога и школских управитеља који су заслужни за њен настанак и развој. Израсла из превода и прерада књижевних текстова у 18. веку, најављена у песмама Захарија Орфелина и, затим, Луке Милованова почетком 19. века, књижевност за децу у другој половини века задобија ширу књижевну публику кроз часописе за децу, антологијске изборе различитих приређивача и писаца и прве оригиналне песничке збирке/циклусе. Поезија српских просветитеља и романтичара (овде, пре свега, мислимо на ауторе који наменски пишу или преводе текстове за децу) показује, пре свега, потребу писаца да децу васпитају и подуче моралним вредностима, а затим и да их забаве. Предзмајевску епоху је нужно познавати пошто нам указује на услове у којима почиње да ствара Јован Јовановић Змај. Не заборавимо, и његова поезија за децу настаје на подстицај школских педагога и неретко представља препев или прераду песама из разних извора. Поучна димензија Змајеве поезије, често критикована из перспективе савремене поезије за децу, проистиче, дакле, из улоге књижевности за децу у 19. веку, али својом естетском вредношћу сопствену епоху вишеструко надилази.

Зорана Опачић

ПЕСМЕ

МЕЛОДИЈА К ПРОЛЕЋУ

ЗАХАРИЈЕ ОРФЕЛИН

Д

ично време нам приходить,

зима прогоњава се,
што пролеће већ доходит,
љето приближава се.
Небо чисто нам јавља се.
И светљеје издаје се.
О златоје пролеће!

Живописци представљају
у садику дјевицу,
накићену нам издају
и прејасну у лицу,
вјенац цвјећа на јеј глави,
држи цвјеће к својој слави.
О златоје пролеће!

Сунце јасно от низине
милостиво грејући
течет сада до висине
хладност прогањајући,
радост љетну показујет,
свјетлост лушчу свим дарујет.
О златоје пролеће!

Мјесец равно љепше сјаје,
благословен биваја;
плодам земним расти даје,
зиму већ отпускаја,
у поретку свом бива
и течење направљива.
О златоје пролеће!

Звјезде свјетлост топлу дајут
све увесељавајући,
вјетри јужни прохлаждајут
љето показујући,
и Деница ран' исходит,

сунце топло нам доходит.
О златоје пролеће!

По свјем свјету свјетлост красна
светло све јављајет сја;
сунце, луна и звјезд јасна
топлоту нам дајетсја:
земљу, људе обимајет
и све ствари загрјевајет.
О златоје пролеће!

Јутром рано воздух красни,
носећи се истиха,
прехлаждава сав свјет јасни
прерадосно излиха.
Животнаја в њем играјут,
тим веселост нами дајут.
О златоје пролеће!

И у земљи твари мале,
осетећи пролеће,
све у радост оне стале,
скоро идут у цвеће.
Једним словом: све животно
скажује се бит радосно.
О златоје пролеће!

Дјејатељи ран' устајут,
имајући охоту
земљу плодну да дјелајут,
не сматрајући поту.
Птици из гњезд излетајут,
на луфт себи тихој дајут.
О златоје пролеће!

Поља красна радујут се
имајућ залењети,
и све на њим' што пасут се
начину с' веселети.
Јелен в горах поскакује,
сова хитро возљетује.
О златоје пролеће!

Древа плодна већ цвјетају
и дубраве зелене;
дренки рани поцјест дају,
нејма зимног времење.
Гриф се крила раскриљава,

гласом својим восклицава.
О златоје пролеће!

Козе скачут по брдини,
играју се весело;
овци пасут по долини
са јагањци ту смјело.
Пастир свирку надимајет,
при потоках он свирајет:
О златоје пролеће!

Жабе крече у потоках
осјетећи топлоту,
дајут глас свој до висока
узимајућ охоту.
Рибе в' водах играју се,
сви за весну радују се.
О златоје пролеће!

Риболовци ран' устају
не боје се хладности,
мреже своје сакупљају,
полни јесу радости;
на кораљах они плове,
по бистрини рибу лове.
О златоје пролеће!

Земља сјеме већ издава
от доброте небесне,
покритоје израштава,
које бива от весне.
Сви садикки плод јављају,
виногради лозу дају.
О златоје пролеће!

На дресесах птице појут
сказујући промјену,
међу собом љубав славут
мушко с женским презјелну,
зец у гори поиграва,
славуј дично поцвркава:
О златоје пролеће!

Ластавице ран' востајут
рани гости будући,
пред пенџери гласе дајут
зору свим сказујући.
Орел горје више летит,

по воздуху весел слѣдит.
О златоје пролеће!

Штиглиц малој с жутовољком
по гранчицах скакаја,
а зјаблица так са сојком
пјесничке красне даја.
Канар птица развијајет,
с числом всјех птиц воспјевајет:
О златоје пролеће!

Патка рано *па па* квичет
и пачиће погледа,
кукут тако *ку ку* вичет:
свима радост без слѣда.
Јастреб ишчет за лов к срећи,
врапци гледе да б' побећи.
О златоје пролеће!

Рејншвалб летит по воздуху
прерадостан до зјела,
голубица гучет к слуху,
с голубом својим смела.
Пјетел рано кукуриче,
громогласно весел виче:
О златоје пролеће!

Квочка с гњезда ран' устаје
поправљајућ постељу,
с пилићи *кво кво* даје
приводећ их к весељу.
Гуска гачет, гушчад водит,
гусак смјехи *га га* носит.
О златоје пролеће!

Туртур љубит горличицу
веселећи с' за весну,
лабуд бјелој лабудицу
по јестеству тјелесну.
Препелица чува траву,
гласом своју јавља главу:
О златоје пролеће!

Паун славној себе движет
поносећи с' с красотом,
златној реп свој с крили сришчет,
осматра се с дивотом.
Ждрал при води тихо зовет,

у кавезу цајзел појет:
О златоје пролеће!

Слава Богу јединому
који влада све тако,
и небје њему предивному
благодарност једнако,
а жели се свима срећно
воспјевати многољетно:
О златоје пролеће!

НА КЊИЖИЦУ ЗА НОВОЉЕТНИ ДАР

ЛУКА МИЛОВАНОВ

Дјечици младој

играт се радој
рад сам да знадем
какву да дадем
лутчицу.

Дјетенце младо
знам да све радо
мало што прима,
тима да има
игрицу.

Птичар ја нисам,
дјеци да би сам
ловом у пољу
добао коју
птичицу.

Воду не гацам,
Мреже не бацам,
да им ја овим
малу уловим
рибицу.

Врт ја не градим
цвјеће да садим:
нит је прол'ећа,
да им дам цвјећа
китицу.

Ха! Знам сад што ћу,
писати хоћу
дјеци малену,
лјепу, шарену,
књижицу.

МАЈСКА ПЕСМА

НИКАНОР ГРУЈИЋ

Већ се поља сва зелене,

Топлији је сунчев сјај,
Све су воћке одевене,
Хајдмо, хајдмо док је мај,
Хајдмо сви у гај!

Тамо цвеће дивно цвета,
Ох тамо је сада рај,
Не можемо мировати,
Хајдмо, хајдмо док је мај,
Хајдмо сви у гај!

Тамо ћемо цвеће брати,
Ти нас Боже погледај.
Ми ћемо ти хвалу дати,
Хајдмо, хајдмо док је мај,
Хајдмо сви у гај!

Славуј ће нам попевати,
Док не буде дану крај,
Ми ћемо се наиграти,
Весел' ће нас мили мај –
Хајдмо сви у гај!

МАТИ ПЕВА ЖАРКУ

ЈОВАН СУБОТИЋ

У

стај мали Жарко,

Дошла ти је куца,
Да јој дадеш руцка,
Дошла ти је цица
Да јој дадеш винца,
Дошло ти је теле
Да ку дадеш млека:
Љоке, теле, љоке!
Неда Жарко млека,
Треба за себека!

ВИДА И ЗЛАТАН САН

ЈОВАН СУБОТИЋ

З
аспала је мала Вида,

Њој долази златан санак,
Да се мало поиграју,
И по цвећу провитлају.
Златан санак на праг стао,
Преко прага на нос пао,
А Вида се засмејала,
Па се у сну насмејала.

КОЛЕВКА

ЈОВАН СУБОТИЋ

Видина је мајка

Колунције звала:
Дођите овамо
Колунције младе,
Ухватите зраке
Од јутарња сунца,
Из њих ми сакујте
За Виду колевку.

Видина је мајка
Танкопреље звала:
Дођите овамо
Танкопреље младе,
Ухватите зраке
Од млада месеца,
Из њих ми опред'те
За Виду пеленке.

Послало ми небо
Нежнога анђела
Да му га отхраним
Да му га одгојим,
Па ми сада треба
За то чедо неба
Колевка од сунца
Повој од месеца.

ЦИЦ

БРАНКО РАДИЧЕВИЋ

А
л' се небо осме'ива,

Ал' се река плави,
А рибарче у чун снива
Јасно к'о на јави.

Он 'итнуо удичицу,
рибицу је стек'о,
метнуо на жеравицу,
па је тако пек'о.

„Жеравицо, де се труди,
Немој тако споро!“
Рибица му веће руди,
Готова је скоро.

Руди риба – јоште мало –
Сад му је печена,
Срце му је заиграло:
„Амо сад, милена!

Доле ћемо јако сести,
ал' ће да се слади!
Мор'о би те, рибо, јести
и да није глади!“

Па је узе, па њом брже
да примакне к усти...
Чун се љуљну... Он се трже
Оде санак пусти!

ДЕТЕ И ТИЦА

БРАНКО РАДИЧЕВИЋ

М

ајка преде танку жицу,

А синчић пред њоме,
Седи мали, држи тицу
Па се игра њоме.

„Гледај крило, мајко мила,
Где шарени реп!
Како га је раширила!
О, како је леп!“

Рече дете па упусти,
Утече му тица лепа.
А мачка се за њим спусти
Па је за врат јадну шчепа.

„Јао, мама, удави је,
Однесе ми тицу, јао!
Не дај, мамо, да поије,
Не дај, мамо... Јао ... јао!“

Ето лежи несретница,
Баш ни трага од живота:
„Моја тица, моја тица!
О сирота, о сирота!“

Дете тужно закопава
Тицу своју под земљицу,
Па са њоме затрпава
И сву своју бољетицу.

ПОЗДРАВ

БРАНКО РАДИЧЕВИЋ

О

ј сунашце, што разгониш,

Пусте ноћи силне таме,
Ој ти небо, што но рониш
Росне своје сузе на ме,
Ој ти горо, што но гајиш
Миле песме, миле тице,
Ој ливадо, што се сјајиш,
Пуна росе и травице-
Доло, стадо, јањци драги,
Вруло, цвеће мирисаво
Мили ветре, ветре благи
Ој изворе, здраво здраво!

ПУТНИК И ТИЦА

БРАНКО РАДИЧЕВИЋ

Дивно гора листа,

Дивно сунце сија,
Дивно река чиста
Зраке му одбија.

А на реци ледној
Дивне липе стоје,
А на липи једној
Дивно тица поје.

Јоште путник туда
Ногом лаком оди,
Стазица кривуда
Поред липе води:

„Ој тиче умилно,
Што на грани стојиш,
Окле тако силно
Срце мени својиш?

Да ли одозгоре
С неба амо дође,
Да ли мимо дворе
Моје миле прође?

Ваљда моју милу
Виде превесела,
Па би мени силу
Говорити тела,

Али не знаш, мила,
Шта пре од милоте,
Јер си тако сила
Видела красоте.

Ти јој лице бело
Виде и румено,

И још вिति тело
И то око њено.

Очи јој вељау
Да менена чека,
И да је у страу
За мене далека.

И сузе је лило
Драго у самоћи:
„О ти вишња сило,
Кад ћеш ми помоћи!“

Тако путник туди
Тици малој збори,
По млади му груди
Силан пламен гори,

Пламен, пламен свети –
Путник сузе рони,
Тици да полети
Пламен њега гони.

Скочи лаком ногом,
А тичица прну,
„Збогом тицо збогом!“
Он се стази врну.

„Стазо вита нес' ме
Преко они гора,
Па сретна однес' ме
Сред милога двора.

Нес' ме драгу моме
Да више не тужи,
Да сузно за мноме
Лица свог не ружи.“
. 21. нов.)

АЈДУК

БРАНКО РАДИЧЕВИЋ

К
ућа моја чарна гора,

А постеља камен ови,
Моја браћа све од скора,
Али сами соколови,
С њима с' вином с ове горе
Као муња на злотворе.

Страшно ли се злотвор сили,
Све крвави покри крили,
Љубе љуби, ђецу гази,
Часноме се крсту плази,
На кољу нам јече браћа –
Ал му ајдук зајам враћа.

Заман силно Туре гледи
Да досади каурину,
Турске крвце он не штеди,
Већ се диже у планину,
Силна чета амо гази,
Но мало се когођ слази.

Ох ала ми расте кика
Кад пушака стане цика,
Кад загледам Турска скота,
Па кад ми се с коња смота,
Кад му главу псећу збријем
Па на колац кад набијем.

Турским главам' гору китим,
О ајдучке дивне среће!
Турским шарам' поноситим
Китим Српско своје плеће:
Турска пушка Туре била
Турско благо задобила.

Чекај аго који данак
Да т' бијеле бијем куле,

Да боравим лаки санак
Поред твоје вјерне буле,
Да ти аго лулу пијем,
А кураном каву гријем.

Да ти коња твога јашем,
Да бос тапкаш поред мене,
Да ти бритки ја мач пашем,
Бака прелу да т' приђене,
Да т' оседлам к'о парипа:
Да виш како ага ђипа.

Па да т' онда дочнем срећу:
Да ти главу срубим псећу,
Да ти кулу њом окитим,
Испод куле месо итим,
Нек ти вране главу кљују,
Пси се псине наблагују.

Нико тебе не ћеде помоћи
Роде мили у претешкој ноћи,
Ал' с' у гору диже синак пусти,
Па дохвати руком мрак тај густу,
Ајдук кликну, шара пушка плану,
А Србији бијел дан освану.

МОЛИТВА

БРАНКО РАДИЧЕВИЋ

М

есеј јасни, звезда јато

И сунашце умиљато,
Зору што нам небо шара
А и муњу што га пара,
И ту силну грома буку
и холује страшну фуку,
Ти сатвори вељи Боже
Ко овако јоште може!-

Цвеће љупко и долину,
Стадо, врело и планину,
Тиху реку, силно море,
И под небом орла горе
И над орлом шарну дугу
И славуја у том лугу
И још његов глас умили-
Ти сатвори Боже силни!

Осим другог овде свега,
Мене створи из ничега,
Духом твојим ти подуну,
У менека душу суну.
Хвала Боже на дар ови.

О помози, благослови!
Да ми како с права пута,
Душа млада не залута.

МАТИ

ЈОВАН СУНДЕЧИЋ

Дјетињства њежног у првом цвијету,

Кад не знах да ли живим на свијету;
Па кад ми најпре ко кроз тмину
Познања искра у духу сину:
Чим ли ријеч стекох заупих звати,
Најпрво Мати, – најпрво Мати! –

Кад мало касније бјеше ми потреба,
Од капи воде, од мрве хљеба,
Или од које забаве ине,
Да мене жеља или плач мине;
Ко ће ми слађе, ко л' брже дати,
Нег' опет Мати, – Нег' опет Мати? –

Када ме каква невоља гони,
Те око моје сузица рони;
Ил' тешка боља када ме свлада,
Да ми сав живот у муци страда;
Уздишућ јако по тисућ крати';
Зовем те Мати, – Зовем те Мати! –

Оца и сина, супруге, кћери,
Брата и сестре, друга што вјери,
Сродника мила, пријана радка,
Нијесу ми тако имена слатка,
Ко твоје име, које ћу знати
Свеђ' љубит Мати, свеђ' љубит Мати.

И кад часак посљедњи стигне,
Да смрт са земље и мене дигне,
У вјечно жиће блаженог свијета,
Гдје сваке сласти пролеће цвјета,
Најстражње ријечи теби ћу слати:
„С Богом о Мати!... с Богом о Мати!...“

Твога живота (ако л' се збије)
Свијећа да се угаси прије,

Тужнијем срцем, плачевним оком,
Уздахом честим, ћутном дубоком,
Слатко ћу тебе ја спомињати,
Вапећ' те Мати, – вапећ те Мати. –

ЂАЧКИ ЈАДИ

МИЛАН КУЈУНЦИЋ АБЕРДАР

Каткад ми се чини небо

Грдна совра мермерова.
А крај собе облачићи
То су јата ђаволова.

Па се крве црне хале
Око звезда – суха злата,
Око старих мамљивица,
Грешних пара и дуката!

А ја гледим ... кад ће бога
Гневан храму свом да доспе,
Да ту бруку ногом гурне –
Да на земљу доле проспе?

ЈУНАЧКИ ОДГОВОР

ЉУБОМИР НЕНАДОВИЋ

ружило се поље равно

Поље дуго зелено;
А на њему кнез Данило
Пије вино румено.

Према њему Омер-паша
Разапео шаторе –
Па он шаље посланика
Да ми с'лави покорје.

Сви се гротом насмејаше
Кнез Данило највише;
Па одговор Омер-паши
На фишеку он пише:

„Родио се с' да крст браниш
А сад си му ти злотвор,
Потурице Омер-пашо –
Фишек ти је одговор!“

ГАВРАН И ЛИСИЦА

ЉУБОМИР НЕНАДОВИЋ

С

а комадом мяса, а у кљуну своме,

Стајао је гавран на храсту једноме.
Види га лисица, па под грану дође,
И гаврану птици говорити пође:
„О, да красне птице, и перја лепога!
Ал' штета, што нема гласа никаквога!
Још да може какав глас од себе дати,
Не би птица била, већ анђ'о пернати.“
Би мило гаврану такву хвалу чути,
Ал' да нема гласа – та га сумња љути.
Па да би показ'о да гласа имаде,
Гакну гласно, али комад мяса паде.
Лукава лисица, та то је и хтела,
Месо је шчепала, па одмах изела.
Кад поједе мясо, гаврану беседи:
„Свашта имаш, ал не имаш памети.“

ЛАВ И МИШ

ЉУБОМИР НЕНАДОВИЋ

М

лада децо! Чујте приповетку једну

О маломе мишу, али за вас вредну.
Из те приповетке видите на свету
Какви с' случајеви у животу плету –
– после дугог лова, лав утруђен легне,
У дебелу хладу безбрижно с' отегне,
И тек што је хтео да затвори очи,
А миш однекуда на леђа му скочи,
Лав се тргне брзо и миша ухвати,
И љутито поче на њега викати:
„Зар ти, мала рђо, код толиких међа!
Нађе да се играш око мојих леђа;
Да ми не даш мира у сну почивати;
Чекај, сад ћеш добро ти мене познати.“
– Миш у лављој шапи поче цијукати
Пола мртав од стра' поче се правдати:
„О ти, силни лаве, царе животиња!
Ја сам погрешио, цела је истина,
У твојој сам власти, можеш ме убити;
Ал' какву ћеш славу тиме задобити?
Но, пусти ме жива, опрости ми сада,
А ја ти згрешити већ нећу никада.“
Лав се сам насмеја, па отпусти миша
Миш весео оде испод суха лишћа.
– Прошло неко време, а лав се ухвати
У ловачку мрежу и поче урлати;
Од лавове рике јечала сва гора,
Миш позна по гласу свога добротвора;
И потрча одмах, у помоћ му дође,
Па од замке уже започе да глође.
После дугог труда, миш к намери доспе,
Те прегризе уже, а мрежа се проспе.
– Ето вид'те децо! Тог лава силнога
Од смрти спасена од миша малог.

Сетите се свагда поред ове приче:
Посејано добро макар када ниче.

СИРОЧЕ

ЂУРА ЈАКШИЋ

З елен-лисје гору кити,

Мирис-цвеће поље шара,
А у лугу сироташце
Тиху гору разговара:

„И ти имаш мајке своје,
Горо чарна, горо мила!
Па те твоја добра мајка
Данас лепо опремила.

Кадивени доламицу
Обукла ти од милине,
Ишарала меке груди,
Равна поља и долине.

Па када је у самоћи
Твога срца жељу чула,
Мирисом те душе своје
У милости задахнула...”

И још дете меким гласом
Тужној гори зборит поче;
Ал' уздахну гора чарна:
„... О, сироче! ... О, сироче! ...”

Само човек, тврда срца,
Мирно слуша, хладно ћути;
Тек од глади кад премине,
На гробу ће уздахнути.

Априла, 1876.

ОРАО

ЂУРА ЈАКШИЋ

В лизо до неба је гора чарна,

Не треба орлу тек један лет
Само да пусти крила немарна –
Презро је – давно презрени – свет.

По тавној магли тешког вихора
Неће на земљу ни небо, хол!
Небо му с' чини да пасти мора,
А пуста земља сам један бол...

Тихо се вије, облаке гони,
Презирућ гледа у сунчев зрак...
Стреловит, после на земљу рони
И крвљу капа земаљски мрак...

У Сумраковцу, 1858.

ЉУБИЧИЦА (IV)

ЂУРА ЈАКШИЋ

Р

ањен соко разговара,

А слуша га цвет –
Мирисом би из недара
Да окади свет:
„Слобода је лепа дева
Ко најлепши сан,
Пуна миља и осмева
Као добар дан.
Слободи те српској дајем,
Њен је данас пир,
Да са њеним задисајем
Сипаш миомир...”
Љубичица главу диже
Из дубоког сна,
Па сад више не уздише,
Заборавља зла.

Април, 1876.

ПОЗДРАВ

ЂУРА ЈАКШИЋ

О

ј Козаче, ратни сине!...

Сред грмљаве и звекета,
Усред наше бојне муке,
Слушао сам танке звуке,
Пуне бола, пуне сета,
–Ко да слушамо старе бајке –
Твоје гласне балалајке.

Гледо сам те, пун милине,
Како јездиш, како летиш,
И крвавом шашком претиш;
Па још кад се Козак сетиш
Твоје лепе Украјине,
У оку ти пламен сине,
Полего би танку змију,
Мегданцију – бедевију
Преко поља да се вине –
Али где је земља лепа?
Где је степа?...

Ој Козаче, бојни брате!
Познајем ти тешку муку
И по песми и по звуку,
По узвику и јауку,
Што задркће са усана
Као жеља усијана...
Певаш песме тужне, миле,
Од љубави и мегдана,
Па се сећаш страшне силе,
И страшнијих јоште дана;

Та бојева давни', стари',
Са Татари и Маџари,
И козачкој новој слави,
На Тимоку и Морави, –
Како сте се онда били,
Како сте се кржавили:

Против сто си сам ишао,
На хиљаду јуришао:
Зуји куршум и кумбара,
Грме горе и долине,
А Козаку душа стара
Од силине и милине –
Дирнут ханџар из корице
Или листак из горице,
Кад се вихор игра њима –
Затрепери у прсима.

Па, Козаче, брате мили,
Кад отидеш твоме крају,
Козачкоме завичају,
И затресеш балалајку,
Поздрави нам стару мајку
Украјину...

(1876)

О КОСИДБИ

МИЛОРАД ПОПОВИЋ ШАПЧАНИН

И

поток и река,

И лахор, и зрак,
Све љуби, све мази
Свеж мирис и благ;
И шева
Пева, не спи:
Кли, кли, кли!

Травчица полегла,
Тежак јој цвет,
Јатанце шарено
Прнуло у лет.
И пева
Удружен клик:
Кли, кли, кли!

Журе се косачи,
Роса је и хлад,
Кад жега затрепти,
Малакше им рад;
И шева
Пева, не спи:
Кли, кли, кли!

У ЈЕСЕН

МИЛОРАД ПОПОВИЋ ШАПЧАНИН

птичице су ућутале,

Планина се дими, магли,
А облаци голубасти
Бог те пита куд' су нагли.

На китњастој липи нашој
Жуто грање ћути, дрема;
Под стрехом се гнездо рони,
Јер у њему ласте нема.

„Куд је от'шла та црнојка?“
Наш малиша час па пита;
„Ласта, оче, није добра;
Отишла је да се скита.“

Не скита се она, чедо;
Кад настану топли дани,
Долетеће, запитаће:
Камо мали укућани?

А уз њу ће долетети
Много, много живих птица,
Па ће опет оживети
Наша липа и баштица.

СРПСТВО

МИТА ПОПОВИЋ (ЧИКА МИТА)

та је Српство? Бокоп цвећа

Од најлепшег прамалећа;
Богом цвећа мирисава,
Мирис му је: стара слава!

Око њега, дике моје
Чиста трака од три боје,
Трака вере, миља, нада,
Да ће слога свуд да влада!
Шта је Српство? Светла круна
Бисерова кама пуна;
А у круни што се сија,
Бисерче сам једно и ја!

ДАРОВИ ОД ПРИРОДЕ

(Одломак)

МИТА ПОПОВИЋ (ЧИКА МИТА)

О

гњевито сунце

Весело је сјало
Крај пелена цвеће
Миром мирисало;
Зелено је било
У горама грање,
Орило се славно
Славујско певање
Лаки поветарац
Куп'о се у води –
Пролеће је било,
Кад се мајка роди.

Од пелена горка
Добио сам јада,
Од зелени грана
Добио сам нада,
Цвеће ми је дало
Нежна осећаја,
Мирни поветарац
Суза – уздисаја;
Кад ме своји зраци
Први пут целива,
Сунце ми је огња
Поклонило жива,
А тичице мале
Песама ми дале.

Здраво, грање, што ми
Поклонисте нада,
И горки пеленче,
Што ми даде јада:
Здраво поветарче,

Што ми даде ваја,
Здраво, цветку, што ми
Даде осећаја!
Здраво, сунце јарко,
Што ми даде плама,
Трипут здраво биле,
Ви тичице мале
Легани песама
Које стеми дале!

О ВИДОВУ ДНУ

МИТА ПОПОВИЋ (ЧИКА МИТА)

Сабљо моја димишњио,

Сабљо моја крвопијо,
Љута гујо жељо моја –
Да идемо у сред боја!

Напред! јуриш! кољи! пали!
Изрод који крвце жали!
За слободу се злотвори
Срб јунак се радо бори.

Љути змаји и лавови
У рукама са громови,
Челик срце, бритка ђорда –
Па шта ће ти турска чорда.

Мало нас је ал' смо људи!
Челик срце је у груди!
Челик срце, боже свети,
Тврђе него бајонети!

Згинућемо ако треба –
Ал' гле оног плавог неба,
И гле, ове сабље ковне,
Сабље ковне чудотворне!

Сабљом ћемо записати
Сабљом ћемо зарезати
Дела наша и мегдане
Баш за небо, Видовдане.

ЧЕТИРИ ГОДИШЊА ВРЕМЕНА

СТЕВАН ПОПОВИЋ (ЧИКА СТЕВА)

Свуда се бели – пао је снег!

Засуо дољу, посуо брег,
Соник се сија, стакли се лед,
Сонице амо – на њих је ред!
Ко воли зиму, ко воли снег
Нек хита амо на снежни брег!

Гле миле трешње – осула цвет
И бадем цвета – како је леп!
И чела леће, па купи мед
Да медом заслади зимски јед.
Пролеће сијну на дољу, брег,
Да стопи с њега и лед и снег!

Лето је жарко понело род
По врту, њиви, осуло плод.
Шеница златна, једри јој клас,
Рујно се воће смеши на нас,
Сунце све гори, сажиже тле,
Ал' бистра вода расхлади све!

Јесен нам дође – сазрео род,
Беримо воће – купимо плод.
Ко није лети жалио рад,
Богату бербу имаће сад.
Ко вредно ради за века свог,
Тог лепим даром дарива бог!

ВОЛИМ

СТЕВАН ПОПОВИЋ (ЧИКА СТЕВА)

Волим цвеће,

Волим игру,
Волим коња,
Волим чигру!
Волим тице
Лепо поје,
Волим поље
Зелено је.

Волим шуму,
Њене висе,
Листала је,
Зелени се.
Волим поток
Кад у гори,
Кроз павите
Зажубори.
Волим реку,
Језеранце,
Беле овце
И јагањце.
Волим дрво
Кад зелени,
Волим небо
Кад румени.
Волим сунце
Када гране,
Волим данак
Када сване.
Волим људе
Када зборе,
Мудре, лепе
Разговоре!

МРАВ

СТЕВАН ПОПОВИЋ (ЧИКА СТЕВА)

М

или, мили, мали мравак

Па по ваздан ради,
Лети купи, вуче, слаже
А зими се слади.

Погле тамо колико их –
Сваки мрву вуче,
Један другом с пута сврђе,
Нико се не туче.

Та радња је мраву мила
Па ма како тешка била,
Лењо дете нек се стиди
Када вредна мрава види!

МОЈЕ СЕЛО

СТЕВАН ПОПОВИЋ (ЧИКА СТЕВА)

З
а гором је село,

Србинство је тамо,
Српски збори само;
То ми омилено,
Мило моје село,
Буди ми весело!

Ред је по обори,
Чисто све у кући,
Мислиш гледајући
Господски су двори,
Мило моје село,
Буди ми весело!

У моме сеоцу
Задруга је сложна,
Чељад је побожна,
Син покоран оцу,
Мило моје село,
Буди ми весело!

Сви тежамо поље,
Знамо још за мобу,
Не знамо за злобу
Сви смо крепке воље,
Мило моје село,
Буди ми весело!

У нас вера тврда,
У нас пуне чаше,
Гостољубље наше
Време не похрда.
Мило моје село,
Буди ми весело!

Нема сирмака,
А кад је за село,
Село скочи цело,
Слога наша јака.
Мило моје село,
Буди ми весело!

Са свију крајева
Чује се певанка
Грла крупна, танка;
Неће зло ко пева.
Мило моје село,
Буди ми весело!

Добри Бог ће дати,
К'о што моје село,
Бит' ће Српство цело!
А ја ћу певати:
Мило моје село,
Буди ми весело!

РАНО РАНИ

СТЕВАН ПОПОВИЋ (ЧИКА СТЕВА)

робуди се утри очи

Из постеље меке скочи,
ластавице миле тице
Већ цвркућу летимице.
Па и шева већ те зове
Да разгониш лаке снове.
Препелица у глас виче
На уранку пућпуриче.
Зора зори, ено свиће
Лепи данас данак биће!
Хај, урани па устани,
Све већ чека – на тебека!

Сунце грану па засветли
По дворишту поје петли.
Па и голуб већ полеће
Да уграби зрнце веће!
И пилићи и петлићи –
Лаки тићи крилатићи
Потркују и певају,
чекају те, изгледају.
Већем пуца бич кравара
А дудуче рог свињара.
Хај, урани, па устани,
Све већ чека – на тебека.

Ко урани зором рано
Сретан му је данак сван'о;
Јер са сваким послом ваља
Добар газда да управља.
Тек га газда руком лати
Благослов ће Бог послати. –
Ко урани уграбиће
Сваким даном по две среће,
Једну срећу здравља ради
Другу срећу посла ради.

Зато рани зором рано
Док још није данак сван'о!

КОВАЧУ

СТЕВАН ПОПОВИЋ (ЧИКА СТЕВА)

Х

еј ковачу! Куцни боље,

Да зајечи наковањ;
Гвожђе мораш покуцати
Ако хоћеш што одањ.
Док је врело удри, куј!
И чекићем покуцкуј!

У мех дувај, ватру шири
Да се гвожђе усија;
Са кљештама живо стегни,
Да се боље савија.
Док је врело удри, куј!
И чекићем покуцкуј!

За раоник и секиру
Треба добар јаки ков,
Да се после не ругају:
Ковач био ладноков!
Док је врело удри, куј!
И чекићем покуцкуј!

Не плаши се труда, муке,
Нека с чела цури зној,
Богато ће наплатити
Увек честит пос'о твој.
Док је врело удри, куј!
И чекићем покуцкуј!

У младости ко се мучи,
У старости ужива,
Добар ковач ковом својим,
Себи срећу сакива.
Док је врело удри, куј!
И чекићем покуцкуј!

НЕСТАШНИ ДЕЧАЦИ

ЈОВАН ГРЧИЋ МИЛЕНКО

Л

аку игру удесили

несташни дечаци,
уска им је соба њина,
а уски сокаци –
не брег, на брег!

У поље се захуктали
ка зеленом брегу,
одавно им дојадило
у школскоме стегу –
на брег, на брег!

У горици презеленој
срце им се снажи,
ту им око лептирића
шаренога тражи –
на брег, на брег!

Ту ускличу поносито
кол'ко шума вреди,
а пролеће иза цбуна
ћути, па их гледи –
на брег, на брег!

Гледа вазда умиљато,
па им срећу снажи,
у пролећу – среће доста,
срећан – ко је тражи!

ТИЦЕ СЕЛИЦЕ

ЈОВАН ГРЧИЋ МИЛЕНКО

Лет, лет, тичице мале!

Лет, лет, лет!
Где топлије сунце сјаје,
Лепшу земљу, лепше краје
Чува за вас свет,
Лет, лет, лет!

Лет, лет, тичице мале!
Лет, лет, лет!
Радост нек вам свуда сија,
Свуда где год смерно клија
Мирисави цвет,
Лет, лет, лет!

Лет, лет, тичице мале!
Лет, лет, лет!
Отпутујте чилом срећом
А дођите још са већом
Опет у наш свет,
Лет, лет, лет!

ТЕЖАКОВА ПЕСМА У ПРОЛЕЋЕ

ЈОВАН ГРЧИЋ МИЛЕНКО

Зелени се мио брег,

Све на њему живо;
Доста га је бео снег
Зимуске покрив'о!
Благослов је у зори,
То је с неба дато!
Ори, плуже, заори:
У земљи је злато!...

На воћке нам пао цвет,
Мириш му полеће,
Бог је добар, мраз нам клет
Наудити неће.
Благослов је у зори,
То је с неба дато!
Ори, плуже, заори:
У земљи је злато!...

Подруму ће сок да да
Брдо, виногради;
а житарице пунит зна
Сваки, који ради!
Благослов је у зори,
Ори, плуже, заори:
У земљи је злато!...

Кошнице ће пунит' мед
У жељеној сласти:
Медљаћемо сваки јед,
Да нам не порасте!
Благослов је у зори,
То је с неба дато!
Ори, плуже, заори:
У земљи је злато!...

А село је красан друг
Свакоме тежаку,

К'о тичици зелен луг
На сунчаном зраку ...
Благослов је у зори,
То је с неба дато!
Ори, плуже, заори:
У земљи је злато!

ВЕСЕЛОСТ

ПЕТАР ДЕСПОТОВИЋ (ЧИКА ПЕРА)

М

и смо деца весела,

На овоме свету,
Весела је и чела
Кад лети по цвету.

И тице су веселе
У зеленом гају,
Па у песми и нама
Знак весељу дају.

А и јањци малени
Никада не туже,
И боја је весела
У румене руже.

И сунце нам весело
Шаље луче сјајне,
Те нам људма казује
Све божије тајне.

Веселост се огледа,
Свуд на овом свету,
У сунчевим зрацима,
У мирисном цвету.

Све што око божије,
Са небеса гледи,
То не живи никада
У жалости, беди.

ПОДАЦИ О ПИСЦИМА

Захарије Орфелин (1727–1785), презивао се Стефановић, а сам се назвао Орфелин. Рођен је у Вуковару, у Италији је изучио сликарство и бакрорез. Радио је као учитељ, калиграф, бакрописац, чиновник, секретар митрополије у Карловцима, Темишвару, Новом Саду. Покреће 1765. *Славеносербски магазин*, први часопис Јужних Словена. Пише поезију („Мелодија к пролећу“, „Плач Србији“ итд.), уџбенике за школе, издаје монографију *Живот Петра Великог*. Спис „Краткое да простое о седми таинствах учитељскоје настављеније“ издат је 1760. у Бечу. Умро је у сиромаштву у Новом Саду.

Лука Милованов Георгијевић (1784–1829), рођен је у Осату код Сребренице у Босни, а у раном детињству породица му се пресељава у Војводину. Завршио је права и филозофију, радио као писар, учитељ српске школе у Пешти, преводилац. Написао је сатирични роман *Епитафијум* и сматра се заснивачем српске прозоције, а „Опит настављења к српској сличнорјечности и слогомерју или просодии“ из 1810. оставио је у аманет Вуку Караџићу, који га издаје 1833. Од њега остају прве песме намењене деци у српској поезији: „На књижицу за новољетњи дар“ и „Мојој деци на мајалес“. Умро је у Будиму.

Никанор Грујић (1810–1887) био је богослов: архимандрит Крушедола и владика у Пакрацу. Потписивао се као „Срб Милутин“ (Милутин му је световно име) и показивао је интерес за народни језик и поезију. Писао је родољубиве и сентименталне песме и преводио поучне књиге (*Приповетке мојој кћери* и *Савети мојој кћери* француског писца Бујија). Познат је и као противник језичке реформе Вука Караџића.

Јован Суботић (1817–1886), песник и политичар, рођен је у Дубановцу, умро у Земуну. Завршио је права у Пешти, докторирао филозофију и правне науке. Био је адвокат у Пешти, уредник *Летописа Матице српске*, цензор српских и румунских књига, књижевни критичар, антологичар, састављач уџбеника, активно је учествовао у политичком животу Угарске, посебно од 1848–1849. Суботићево књижевно дело стоји на размеђи класицизма и романтизма; један је од првих поборника Вукове реформе који је у народној књижевности налазио инспирацију за стварање. Књижевно дело овог писца је веома обимно и разноврсно: пише песме (*Лица Јована Суботића* 1837, *Босиље* 1843. и др.), класицистичке оде, епове (*Краљ Дечански* 1846, спев *Потопљена Пешта* 1838), драме (*Немања*, *Звонимир*, *Милош Обилић*), приповетке, роман *Калуђер* (1881).

Бранко Радичевић (1824–1853), романтичарски песник (право име Алексије), рођен је у Славонском Броду, гимназију је похађао у Сремским Карловцима и Темишвару и студирао је права у Бечу. После револуције 1848. враћа се на студије, овога пута медицине, али ни њу не завршава. Познанство са Вуком Караџићем и Ђуrom Даничићем имало је велики утицај на његов књижевни рад. Песме „Ране“ (први део назван „Дете и тица“), „Рибарчета сан“ и поема „Ђачки растанак“ проучавају се као део поезије за децу. Објављене збирке: *Песме* 1847, *Песме* 1851. и *Песме* 1862. (посмртно приређено издање).

Јован Сундечић (1825–1900), рођен у Голијеву код Ливна, одрастао у Имотском, умро у Котору, био је православни свештеник (прота) и песник, професор Задарске богословије и секретар црногорског кнеза Николе. Био је православни свештеник у Истри, Далмацији, Дубровнику и Задру. У православном селу Перој у Истри почео је да пише песме. Био је уредник календара Орлић у Цетињској читаоници и председник друштва *Славјански дом*. У Загребу је објавио *Изабране пјесме* 1889.

Љубомир Ненадовић (1826–1895), рођен у Бранковини, унук кнеза Алексе Ненадовића, син проте Матије Ненадовића, био је песник, путописац и преводилац. Студирао је у Прагу, Берлину, Хајделбергу; путовао је у Швајцарску и Париз. Био је професор београдског лицеја, министар просвете и секретар посланства у Цариграду. Покретач је листа *Шумадинка* који уређује од 1850. до 1857. и алманаха *Шумадинче* у коме је објавио своје басне у стиху. Објавио је и *Изабране песме за школску омладину*, а најпознатије су књиге његових путописа: *Писма из Грајфсвалда* (1850), *Писма из Швајцарске* (1852), *Писма из Италије* (1868-69), *Писма с Цетиња* (1889) и *Писма из Немачке* (1874).

Ђура Јакшић (1832–1878), познати српски песник, сликар и боем, рођен је у Српској Црњи, учио је сликарство у Темишвару, Пешти (напушта студије због револуције 1848), Бечкерек (код сликара Константина Данила), на студијама у Бечу упознаје се са Б. Радичевићем и Ђ. Даничићем а студира сликарство и у Минхену. Живео у Кикинди, Новом Саду, као сеоски учитељ радио у Сумраковцу, Сабанти, Рачи код Крагујевца и Пожаревцу, као гимназијски учитељ цртања у Крагујевцу, Београду и Јагодини, због болести прелази у Државну штампарију у Београду. Један од најбољих писаца романтизма, Јакшић пише поезију, приповетке (четири збирке) и драме. Умро је у Београду.

Мита Поповић (Чика Мита Поповић) (1841–1888), српски песник друге половине 19. века, рођен је у Баји, а живео у Сомбору. У детињству напушта богословију у Сремским Карловцима и уписује права у Пешти. Био је члан *Преоднице* и питомац Текелијанума, затим судски бележник у Баји. У младости је слабо говорио српски па је песме почео

писати на мађарском, под утицајем мађарских романтичара. Писао је родољубиву и љубавну поезију; објављивао у *Даници*, *Јавору*, *Летопису Матице српске*, *Стражилову*, *Преодници*, *Голубу*. Најпознатије његове песме су „О Видову-дну“ („Сабљо моја димишћијо“), „Под липом“, „Напред!“, „Направићу шајку“, „У гори“, „Шалајдалајданом“, „Гусле моје јаворове“. Написао је и спев *Краљевић Марко*, неколико приповедака и драма, преводио мађарске и француске романтичаре. Збирке: *Песме* (1874), *Пред Васкрс* (1877), *Светли дани српски* (1878), *Песме* (1884).

Милорад Поповић Шапчанин (1842–1895), рођен је у Шапцу, умро је у Београду. Био је професор шабачке гимназије, члан Српског ученог друштва, почасни члан Српске краљевске академије, управник Народног позоришта (у два наврата), секретар Министарства просвете, као и школски надзорник. Био је песник, приповедач, романописац, путописац, драмски писац, писац уџбеника. Објављивао је у часописима *Даница*, *Јавор*, *Вила*, *Отаџбина*, *Стражилово* и др. и написао преко 20 књига, међу којима и *Песме* (1863), *Приповетке* I, II и III (1877/1879), *Задужбина* (1893). Између осталог, за децу је објавио збирку песама *Дар доброј деци* (1867) и превео Кампеову књигу *Млади Робинсон* (1874).

Милан Кујунџић Абердар (1842–1893), песник, филозоф, дипломата, академик, министар просвете и српски задужбинар, потиче из угледне београдске породице. Гимназију је завршио у Београду, а затим је студирао филозофију у Бечу, Минхену, Паризу и Оксфорду. Био је професор филозофије на Великој школи и члан Краљевске академије наука и уметности. Имао је веома успешну академску и политичку каријеру као потпредседник Народне скупштине, краљевски дипломата у Риму 1882, председник Народне скупштине 1882–1885. и министар просвете 1886–1887. Писао је родољубиву и љубавну поезију и приповетке. Збирке песама: *Абердар, први јек* (1868), *Други јек* (1870), спев *Српски патријарх...* (1866), балада „Невеста хајдукова“.

Стеван В. Поповић (Чика Стева) (1845–1918), родом из Старог Бечеја, школовао се у Сремским Карловцима и Пешти. Био је питомац и касније управник Текелијанума, управитељ српске школе у Будиму, као и надзорник Бачко-будимске школске управе. У Пешти је, између осталог, објавио дело *Школа и живот*, уређивао педагошки лист *Српска народна школа* (1870–72) и *Радован* (1876. у Новом Саду). Поповић је издавао збирке и антологије песама и прича за децу. Своје радове за децу (своје песме објавио је у збиркама *Венац песама*, *Слике и прилике* и *Полаженик*) често није потписивао или их је објављивао под псеудонимом (Браца Радован или Чика Стева). Објављене збирке: *Венац песама* 1872, *Слике и прилике* 1872, *Божјићни дар* 1872, *Радованов дар* 1876, *Божјић, дар доброј деци* 1873–77, *Дан и ноћ* 1880, *Невен цвеће* 1877, *Дани одмора* 1878, *Велики српски декламатор* 1879, *Српски декламатор* 1879, *Босиље* 1880, *Мале гусле* 1881, *Мали свет* 1882, *Радован* 1883, *Полаженик* 1886, *Бадњак* 1891, *Бисер цвеће* 1905.

Јован Грчић Миленко (1846–1875), рођен у Черевиху, умро у Беочину. Похађао је гимназију у Новом Саду, Сегедину и Пожуну, а студије медицине напустио је због

болести. Преводио је поезију немачких романтичара, а као песник јавља се у часописима (*Даница*, *Матица српска*, *Млада Србадија* итд.). Узор му је био Бранко Радичевић. Певао је највише о Фрушкој гори због чега је називан „фрушкогорским славујем“. У његовој лирици животни оптимизам преплиће се са меланхолијом и слутњом смрти, а мотиви су усмерени на свет природе („Тице у гори“, „Пролетње јутро“, „Ласте“, „Љубичице“, „Облаци“ и др.) и слике детињства („Несташни дечаци“, „Беспослен пастир“, „И њен син је ђак“ и сл.). Дела: *Песме* 1869. и посмртно издање песама за децу *Добре књиге нашој деци* 1923. (приредио Милан Шевић).

Петар Деспотовић (1847–1917) био је учитељ, дечји песник и романописац. Збирка песама *Невен* 1865. садржи оригиналне и преведене песме. Инспирисан немачком поучном књижевношћу за децу, Деспотовић је аутор првих српских романа за децу: *Занат је златан* (1871) и *Две лажне златице* (1892). Романи морализаторски описују судбину дечака у складу са њиховим карактерним особинама, али је приповедач усредсређен на психологију детета у чему је њихова највећа вредност.

ХРОНОЛОГИЈА ПОЧЕТАКА СРПСКЕ КЊИЖЕВНОСТИ ЗА ДЕЦУ (ОД ХVIII ДО ПОЧЕТКА ХХ ВЕКА)

1717.

Кипријан Рачанин: *Буквар* (рукопис и преписи)

1739.

Рођен Доситеј Обрадовић

1753.

Буквар словенскиј, словенским и глаголическим буквами (Рим, два издања)

1755.

Милет Смотриски: *Словенскаја граматика*

1760.

Захарије Орфелин: *Краткое да простое о седми таинствах учителское наставленије....*(Беч, бакар)

1765.

Захарије Орфелин: *Мелодија к пролећу*

1783.

Доситеј Обрадовић: *Живот и прикљученија Димитрија Обрадовића, нареченога у калуђерству Доситеја: њим истим списат и издат* (прва част)

1784.

Рођен Лука Миловановић Георгијевић

1787.

Аврам Мразовић: *Поучелни магазин за децу к просвешћенију разуме и направлјенију срдца от госпожи Марии ле Пренс де Бомонт*, I део (II део 1793, III и IV део 1800)

1788.

Доситеј Обрадовић: *Басне*

1789.

Емануило Јанковић: *Зао отац и неваљао син или Родитељи, учите вашу децу познавати! Наравоучителна весела игра за децу у четири дејствија, преведено с немецког од Франца Ксавера Штарка*

Доситеј Обрадовић: *Живот и прикљученија* (други део)

1795.

Рођен Тимотије Илић

1799.

Николај Лазаревић: *Живот и чрезвичајна прикљученија славног Англеја Робинсона Кресе от Јорка, собственом руком његовом списана* (Чест перваја)

1805.

Стефан Рајић: *Наравоучителна књижица за дечицу Господином Јоакимом Хајнриком Кампе Нјемецким језиком сочињена, а с њемецкога на простиј сербискиј језик преведена*

1807.

Јован Поповић: *Робинсон од Кампеа*

Георгије Захаријевић: *Два совјетителна Слова Плутарха Хоронеа о васпитанију детеј и Исократа ретора о благодаравију јуности* (превод с грчког)

Георгије Захаријевић: *Два совјетителна Слова Плутарха Хоронеа о васпитанију детеј и Исократа ретора о благодаравију јуности* (превод с грчког)

1809.

Константин Маринковић: *Откровеније Америке од Кампеа*

1811.

Умро Доситеј Обрадовић

1814.

Вук Ст. Караџић: *Мала протонародна славено-сербска песнарица*

Стефан Живковић: *Прикљученија Телемака, сина Улисева* (превод Фенелоновог дјела с француског језика)

1815.

Јован Берић: *Месечна и тромесечна сочиненија за воздјеланије ума и облагородженије срдца премиле и прељубазне јуности сербске* (три свеске, преводи из Вајсова листа за дјецу Klinderfrenad)

1817.

Рођен Јован Суботић

1818.

Михаило Владисављевић издао у Будиму песму Захарија Орфелина *Мелодија или Стихословије к веселом прољећу*

1821.

Рођен Ђорђе Натошевић

Вук Ст. Караџић: *Народне српске приповијетке*

1824.

Рођен Бранко Радичевић

1825.

Рођен Јован Сундечић

Рођен Ђорђе Рајковић

1826.

Рођен Љубомир Ненадовић

1829.

Умро Лука Милованов Георгијевић

1833.

Рођен Јован Јовановић Змај

Вук Ст. Караџић: *Луке Миловановића опит настављења к Србској сличноречности и слогомјерју или просодици. По новом правописања начину сматрајући на повод к новој весма нужној Србској Писменици или језиконауку списан 1810.*

1834.

Павао Стаматовић: *Младиј Србљин у всемирном царству* (превод)

1839.

Димитрије Исаиловић: *Мала читанчица за начално упражнење младежи у нижим, нормалним школама књажества Србије* (у Београду)

1840.

Тимотије Илић: *Пријатељ сербске младежи* (преводи и оригинална сочињенија, књ. 1 (књ. 2 1843, књ. 3 1845))

1842.

Рођен Милорад П. Шапчанин

1843.

Тома Живановић: *Часови одмора на ползу и увеселеније прибављени јуности Србској из разни `немецки Ауктора* (прва свеска, друга свеска 1845). Ово је прва књига издата у Београду за децу

Димитрије Поповић: *Златотворно село* од Хенрика Чокеа

1845.

Рођен Стеван В. Поповић (Чика Стева)

1846.

Рођен Јован Грчић Миленко

1847.

Бранко Радичевић: *Песме I*

Рођен Петар Деспотовић

Гаврило Поповић: *Забаве за децу* (превод с руског)

1851.

Умро Тимотије Илић

Бранко Радичевић: *Песме II*

1853.

Умро Бранко Радичевић.

Милан Д. Рашић: *Чича Томина колиба*. Превод дела Харијете Бичер Стоу (пет свезака, шеста 1854)

1855.

Рођен Стеван Сремац

Милан Д. Рашић: *Гроф од Монте Христо. По Александру Дими*, шест свезака (1856. године објављене су и свеске од VII до X)

1856.

Јован Сундечић: *Низ драгоцијенога бисера...* (песме)

1858.

Ђорђе Рајковић: *Јед и мед. Шаљиво-поучни чланци за србску младеж и њене пријатеље* (преводи и изворни радови)

Јован Суботић: *Дела Јована Суботића*, књ. 1.

Ђорђе Натошевић покренуо *Школски лист*; у првом броју Ј. Јовановић Змај је објавио своју прву песму за децу „Лењи Гаша“, у ствари прераду једне Левенштајнове песме

1860.

Ђорђе Натошевић: *Бисерје и драго камење. Моралистичко-поучни текстови* (преводи и прераде)

1862.

Рођен Војислав Илић

Бранко Радичевић: *Песме III*

У подлистку *Трговачких новина* објављен превод Сервантесовог романа *Дон Кихот*

1864.

Рођен Бранислав Нушић

Рођен Јован Максимовић

1865.

Ђорђе Натошевић покренуо *Додатак к Школском листу*

Петар Деспотовић: *Невен* (песме и преводи)

1866.

Јован Сундечић: *Низ драгоцијенога бисера...* (песме и нове песме)

У Сомбору покренут *Пријатељ српске младежи*, српски лист за децу (уредник Никола Ђ. Вукићевић)

1867.

Милорад П. Шапчанин: *Дар доброј деци* (песме)

Димитрије Јосић: *Како је у месецу. За зрелију младеж српску* (превод и прерада)

1868.

Рођен Михаило С. Петровић Алас
Милан Милићевић у Београду покренуо *Школу*, лист за учитеље, родитеље и децу

1869.

Рођен Милета Јакшић
Јован Грчић Миленко: *Песме*

1871.

Рођена Даница Бандић
Петар Деспотовић: роман *Занат је златан*
Милан Ђ. Милићевић: *Ђачка радост* (проза)

1872.

Стеван В. Поповић: *Венац песама* (антологија)
Стеван В. Поповић: *Слике и прилике*
Стеван В. Поповић: *Божји дар* (низ песама одраслој Српчади)

1873.

Рођен Радоје Домановић

1875.

Рођен Бранислав Цветковић (Чика Брана)
Умро Јован Грчић Миленко
У Земуну покренут други српски лист за децу *Дечји пријатељ* (уредници Александар Кузмановић и Мита Нешковић)

1876.

Стеван В. Поповић у Новом Саду покренуо први илустровани поучно-забавни лист за децу – *Радован*

1877.

Стеван В. Поповић: *Радованов дар*

1878.

Стеван В. Поповић: *Дани одмора*

1879.

Стеван В. Поповић: *Чесница*
У Сомбору покренут часопис *Голуб*

1880.

Јован Јовановић Змај покренуо лист *Невен*
Стеван В. Поповић: *Дан и ноћ* (књига за децу)
Стеван В. Поповић: *Босиље* (књига за децу)
Стеван В. Поповић: *Бадњак* (књига за децу)
Јован Миодраговић: *Загоркиња или живот наш у шуми и без шума* (поучна проза)

1881.

Покренут лист *Српче* у Београду

1882.

Стеван В. Поповић: *Мали свет*

Стеван В. Поповић: *Дечје радовање*

1884.

Јован Максимовић: *Положеник* (приче)

1885.

Јован Максимовић: *Божихне приче*

1886.

Умро Јован Суботић

Умро Ђорђе Рајковић

Покренут лист *Мала Србадија* у Београду

1887.

Умро Ђорђе Натошевић

1888.

Јован Максимовић: *Невенче* (приче)

Јован Максимовић: *Челица* (приче)

Покренут лист *Ђаче* у Нишу и Београду

Јован Живковић: *Палмово Листвије, одабране источне повјести от Господина Хердера за јуност*

1889.

Рођен Андра Франичевић (Чика Андра)

Јован Јовановић Змај и Август Харамбашевић: *Златна књига за децу* (Загреб)

Љубомир Лотић: *Добри и неваљали синови* (Слика из народног живота, за поуку српским родитељима)

1890.

Јован Јовановић Змај: *Жива књига* (песме)

1891.

Јован Максимовић: *Златиборска вила* (приче)

1892.

Рођен Иво Андрић

Петар Деспотовић: роман *Две лажне златице*

Душан Ђурић: *Неколико приповедака за српску младеж*

1893.

Покренут први лист за омладину средњих школа *Књижица* у Нишу

Покренут поучно-забавни лист *Пчелица* у Новом Саду

Покренут лист *Споменак* у Панчеву

1894.

Умро Војислав Илић
Покренут лист *Ласта* у Београду

1895.
Умро Љубомир Ненадовић
Умро Милорад П. Шапчанин
У Пожаревцу излази лист *Школица*

1896.
У Београду излази *Збирка*, лист за средњошколце

1897.
Рођен Александар Вучо
Душан Ђурић: *Мирко и Павао* (роман)
Покренут лист *Подмладак* у Београду

1898.
Рођена Десанка Максимовић
Јован Јовановић Змај: Предневенче (Читанчица)

1899.
Рођен Гвидо Тартаља
Јован Јовановић Змај: *Чика Јова српској деци*
Јован Јовановић Змај: *Међневенче* I део
Миливој Чедомировић: *У хајдуке би!* (приповетка)

1900.
Умро Јован Сундечић
Јован Јовановић Змај: *Међневенче* II део

1901.
Јован Јовановић Змај: *Међневенче* III део
Чика Јова српској омладини

1903.
Радоје Домановић: *Три приче за омладину*
Стеван Сремац: *Из књига староставних* (Велики жупан Часлав)
Јован Миодраговић: *Босиљка* (приче)

1904.
Умро Јован Јовановић Змај

